

مۇختار اۋەزوۋ

اباي

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

مۇختار اۋەزوۋ

اباي

(تارىخى رومان)

2

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

ۋىرەنجى 2008

图书在版编目 (CIP) 数据

阿拜 (下) : 哈萨克文/穆赫塔尔·阿乌艾佐夫著—乌鲁木齐:
新疆人民出版社,1981.4(2008.7 重印)

根据原苏联哈萨克共和国国立文学出版社 1956 年版本改写为新疆
哈萨克文。

ISBN 978 — 7 — 228 — 05418 — 3

I . 阿 ... II . 穆 ... III . 长篇小说 — 哈萨克 — 现代 — 哈萨克语
(中国少数民族语言) IV . 1361.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (1999) 第 73287 号

责任编辑: 苏里坦汗

校 对: 马 合 提

封面设计: 夏 提 克

新权图字 29—2008—26

阿拜 (哈萨克文)

(下)

穆赫塔尔·阿乌艾佐夫 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

850×1168 毫米 32 开本 20.25 印张

1981 年 4 月第 1 版 2008 年 7 月第 4 次印刷

印数: 20,601 — 23,600

ISBN978 — 7 — 228 — 05418 — 3 定价: 36.00 元

بۇل كىتاپ سوۋەت وداعىندا — قازاقنىڭ مەملەكەتتىك كور-
كەم ادەبىيەت باسپاسىندا 1956 - جىلى باسلىغان نۇسقاسىنان ال-
دى، اتاۋلارىنا جانە ءىشئارا سوزدەرىنە وزگەرسى ەنگىزىلدى.

本书根据苏联哈萨克共和国国立文学出版社 1956 年版本出版，只在借词
和个别地方作了改动。

جاۋاپتى رەداكتور: سۇلتانقان ساعاتجان ۇلى
كوررەكتور: ماقات قالى ۇلى
مۇقاپاسىن جوبالاعان: شاتتىق اگسا

اباي (2 - كىتاپ)

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ءۇرىمجى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - اۋلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ «باباي» باسپا ستەرى شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 20.25 باسپا تاباق
1981 - جىل، 1 - باسپاسى
2008 - جىل، شىلدە، 4 - باسلىۋى
تىراجى: 23,600 — 20,601
ISBN978 — 7 — 228 — 05418 — 3
باعاسى: 36.00 يۋان

مازمۇنى

1	تايىاقتا
71	جاىلاۋدا
166	ەڭىستە
301	وقاپتا
429	اسۋدا
496	تاراۋدا
588	بىىكتە
634	ەپىلوگ

تايماقتا

1

تالڭ الدىندا ءبىر عانا ساعات مىزعاغانى بولماسا، اباي بۇل ءتۇندى ۇيىقسىز وتكىزدى. ءبىراق، ءالى تالغان جوق. ءالى دە كىتاپ بەتىنە ۇڭىلۋدە. ءار الۋان تىلدەردە تۇعان بۇل كىتاپتار بۇگىن وسى جەرگە وقىس كەلىپ، قىزىق باس قوسقان. اباي جاقسى ۇعناتىن شاعاتاي، تۇركى كىتاپتارىمەن قاتار، ءتىلىن اباي قىنالىپ تۇسىنەتىن اراب، پارسى جانە ولاردان كورى دە ءالى اۋىر بىراق تىيەتىن ورس تىلىندەگى كىتاپتار.

ابايدىڭ جايىشلىقتاعى وقۇنان بۇگىنگى وقۇنىڭ ماقساتى دا باسقا. كىتاپتان الاتىن ءبىلىم نۇسقانىڭ بۇگىن تىرشىلىكتىڭ قولما - قول كەرەگى ءۇشىن اسىعەس قاجەت بولغان ءبىر شاعى ەدى. اباي سوڭعى كۇندەردە، اسىرەسە، وسى سوڭعى تۇندە، وزىنە بۇرىن داعدىلى بولماعان ءبىر حال دە. ول ءبىر ەسكى «عالمىدار» ما، «راۋايلار» ما، سولارداي ءبىر كۇيدە وتىر. وسى جايىنا ءوزى تاڭىرقاي ءتۇسىپ، قىزىعپ تا قارايدى.

پارسى، تۇركى كىتاپتارى بۇنى بىرەسە شىرازدىڭ گۈلزارىنا اكەتەدى. سامارقانىڭ مازار عىماراتتارىنا قاداتى. ءمارۋ، مەشەدتىڭ مىۋالى، بۇلبۇلدى باقتارىنا، سالقىن، سامال قاۋىزدارىنا ۇڭىلتەدى. ۇلى اقىندار مەكەن ەتكەن عىرات، عازنا، باعدادتىڭ سارايلارىنا، مەدرەسەلەرىنە، كىتاپخانىلارنى تارتادى. وسىلاردان ءبىر اۋىق ورسشا كىتاپقا تۇسكەندە ورتا ازىيا، ىران، اراب جەر - سۋى، ءشول - قۇمى، قالا - ساۋدا تىرلىگىن ايقىن تانى تۇسكەندەي بولادى. ابايدى بۇگىن وزىنە ۇڭىلدىرگەن —

جاڭخاى ەلدەر مەن ۋالايتتاردىڭ ۋادال بۇگىنگى كورىنىسى.
وقي وتىرىپ، كەي جايلاردى انىق ايىقن ەتىپ خاتقا جازىپ
كەلەدى. كەرۋەن كوشەتىن ساۋدا جولدارى، ۈلكەن بازارلار،
اتاقلى قالالار، سۋ جولدارى — بارلىعى دا بۇگىن ايرىقشا كەرەك
بولعان.

بۇل كىتاپتاردان العان خاباردىڭ ۋبارى قازىر اتتاناتىن
جولاۋشى ۋشەن كەرەك. اباي وقي وتىرىپ، كەي كەزدەردە بالا
شاقتان كوپ ەستىگەن سوناۋ الس مۇنار شىندەگى شاھار،
ۋالايتتارغا بەتتەپ، «وسى ساپارغا ۋوزىم جۇرەر مە ەدىم» دەپ،
قىزىچىپ تا قويادى. كورمەك، بىلمەككە قىزىعادى.

اشىق تەرەزەدەن وقىس سوققان سالقىن جەل كەلدى.
ۈلكەن، جەڭىل اق پەردەنى جەل ۋيىردى، شالىقتا تولقىتىپ
كەپ، جاقىن تۇرغان بىيىك ۋستەلدىڭ ۋستىندەگى كىتاپتارغا
توندىردى. پەردە بىرەسە ويناغان بالاداي بوپ، اباي وقىپ
وتىرغان كىتاپ بەتىن جاسىرا بۇركەپ قالادى، بىرەسە جەلپى
قاعىپ، كىتاپنىڭ جازۋالارىن سىپىرىپ ۋشەرۋعا تىرىسقانداي
بولادى.

اباي جاڭخا بايقادى، ارتىنداى ۈلكەن ەسىك كەڭ اشلىپ،
ار جاعىندا كەلە جاتقان ۋبىر سى ادامدى كۈتكەندەي ەكەن. تاڭ
انتقالى بۇل بولمەنىڭ ەسىگى اشلىپ، كىسى كىرگەنى وسى
ەدى. اباي بۇرىلىپ قاراي بەرە، كەلە جاتقانداردىڭ كىم ەكەنىن
ۋبىلدى. جاي باسىپ، ۋبىر تىنىس الىپ، دەمىگىپ كەلە جاتقان
ۋوزىنىڭ شەشەسى. بۇل كۈندە دەنەسى ۋبىرلاپ، ۋجۇرس
قوزعالسى ۈلكەن قىيىندىققا اينالغان ۈلجان ەسىكتەن كەپ
كىرگەندە، ونىڭ ەكى جاعىنان ەكى ايل قولتىقتاپ، سۋيەپ
كەلەدى ەكەن. اباي ورنىنان شاپشاڭ تۇرىپ شەشەسىنە كورپە
سالدى. ۋتۈسى ابايغا ۋقساعان، سانمەن كىيىنگەن اق سۇر سۇلۋ
كەلىنشەك جاستىقتار اكەپ قويدى. بارلىق تۇلعاسى قۇنانباي

تەكتەس بۇل جاس ايەل — وسى ءۇيدىڭ كەلىنى، ابايدىڭ
اپاسى — ماكىش. ەكىنشى ايەل — ۇلجاننىڭ اۋىلدان ەرە
جۇرگەن جولداسى قالىقا. ول بايىشەننىڭ الدىنا جالتراعان جەز
شىلاپشەن مەن قاشقاردىڭ اسەم، سوپاق قۇمانىن اكەپ، سۇ
قۇيدى. ماكىش كەڭ بولمەنىڭ ورتاسىندا توپسالى تۇستەلدى
قايرىپ جازدى دا، اشىق ەسكە قاراي دىبىس بەرىپ:
— ال، اكەل، جاساي بەر! — دەدى.

ۇيگە ماكىشنىڭ ءوزى قۇربىلاس اق قىزىل ءجۇزدى،
سۇڭىق بويلى كەلىنشەك كىردى. وقا جاق سالعان، قارا ماقپال
كەمزالى بار، ساماي شاشى مايلىنىپ، جىلتىراي تارالغان،
كەلىستى كەلىنشەك داستارقان جايىپ، قوناقتارعا ارىنالىغان
تاڭەرتەڭگى استى جاساۋعا كىرىستى.

شەشەسى جۇنعاننان كەيىن كەزەك الپ، مەشپەتتىن
تاستاپ، بەتى — قولىن جۇنىنا باستاعان اباي ۇيىقىسىز تۇندە
باسىنىڭ ازىراق اۋىرلاپ، زەڭىپ قالعانىن ەندى سەزىپ ەدى.
ماكىش بۇنى قوناق تۇتىپ سىلاپ، قولىنا سۇ قۇيىپ تۇرعاندا:
— ماكىش، سۇنىڭ ءجايى ءتيىپ بارادى، سەرگىپ الايىن،
باسىما دا قۇيىپ جىبەر! — دەپ باس — مويىنىن تۇگەل جۇپ
الدى.

سۇرتىنىپ دەمىگىن جاڭا عانا باسقان ۇلجان اباي وتىرعان
يىك ۇستەلگە كوز سالىپ، بالاسىنىڭ جايىن ءتۇسىندى دە:
— ابايجان، وسى سەن ءتۇن بويى ۇيىقتاماعانىسىڭ؟ —
دەپ بالاسىنىڭ بەتىنە قارادى. ابايدىڭ ءوڭى اقشىل تارتىپ
سۇرلىنىپ، ەكى كوزى قىزارىپ تۇر ەدى.
— جوق، ءتۇن ورتاسىندا كوز شىرىمن الدىم عوي! —
دەدى.

— سونشالىق سارىلعاندا كىسىنىڭ ويى شاتاسپاي ما؟ قويىعا
قاسقىر شاپقاننىن نە عىپ بايتاماي قالدىڭ، ۇيىقتادىڭ — اۋ!

دەگەنىمىدە «بىزدىڭ قودىغا ايتىپ ەدى: «ۋىيىقتاام جوق،
«بىراق، تاڭ الدىندا كوزىمە، «تپتى، تۋيەنىڭ ورەشى تورتەۋ
بولىپ كورىنىپ وتىرعان شاق ەدى. «دال قاسىمنان «وتىپ،
سۈمەڭدەپ كەتىپ بارا جاتقان قاسقىردى «يت ەكەن دەپ قوراعا
جىبەرىپ الدىم» دەيتىن. سول ايتقانداي تۋيەنىڭ ورەشى تورتەۋ
بولغان شاققا، مەڭ - زەڭ بولغان باسقا «بىلىم قونا قويما ەكەن،
بالام - اۋ؟ - دەدى.

شەشەسىنىڭ قالجىڭىنا اباي دا، ماكىش تە كۈلدى. اباي:
- قودىغانىكى راس، اپا. «بىراق، ۋاقىت تىعىز. بۈگىن
جۇرگىنىشلەر اتتانادى عوي! - دەدى.

ۋلجان «كىتاپتان جۇرگىنىشلىرىدىڭ قاي جولىمەن
جۈرەتىنىن انىق بىلۈگە بولاما ەكەن؟» دەپ سۇراستىرىپ ەدى.
اباي «ايىن قارا جولداي بولماسا دا، سول اتاعان جەرگە
جەتكىزەتىن كوش سوقپاعىن» اڭعارعانىن ايتتى. جانە وسى
كۈندەردە كىتاپ جۈزىنەن اسا جاقسى قانىپ، تانىسىپ العان «بىر
جاي تۋرالى شەشەسىنە:

- ال، اناۋ ۋلكەن جەرىڭىز تۋرالى بارماسام دا باراعنا
جۇنق قانىق «بىلدىم! - دەدى. بۇل «بىر جاڭا تاپقان ولجاسى
«تارزدى.

ۋلجان جولدىڭ ۇزاق بولاتىنىن ابدەن بىلەتىن. ەندى شاي
ۇستىندە ابايدان وسى جولدىڭ بەينەسى، حاۋىپ - قاتەرى،
اۋىرتپالىعى قانداي ەكەنىن سۇراستىردى. ۋيدە بوتەن كىسى
جوق. اباي «وزى بىلگەن شىندىقتى شەشەسىنەن جاسىرۋدى ەش
ۋاقىتتا قاجەت، مۇمكىن دەپ بىلمەيتىن. ماكىش تە ابايدان وسى
جونىنەن جاۋاپ ەستىمەككە نىتىق سىياقتى. ول شەشەسىنىڭ
سۇراۋىمەن قاتار:

- باسە، سونى ايتشى، قالقام اباي! - دەپ قاباعىن
«تۋىيىپ، قىزارا «تۈسىپ، «وز كوڭىلىنىڭ اۋىر «بىر ۋايىمىن

سەزدىردى.

اباي اپاسىنىڭ تۇسىنە قاراپ از بوگەلەپ، ويلانپ قالدى. ونىڭ ئىشىن تۇسىنەدى. قالادا ۇلكەن ۇيدىڭ ەركە كەلىنى بولغانىمەن، ماكىش تۇعان جۇراعاتىن، اۋىل - ايماعىن ويلاعاندا وزگەشە ۇبر قىماس سىتىق جۇرەكپەن، سونشالىق تىلەۋلەستىكپەن تەبىرەنەدى. بۇنىڭ ەدال بۇل حالدەگى كوڭىل كۇيىن جەتە ۇعنۇ ۇشىن، جاستاي جات ەلگە ۇزاتىلعان قىز بولپ، دۇنيەگە سونىڭ كوزىمەن قاراۋ كەرەك. ول ۇبر مۇڭى دا، نازى دا كوپ، كۇرسىن ارمانى دا كوپ نازىك سىر.

ۋاقىت قانا ەمدەيتىن، ۇزاپ بارپ ايعاتىن، ازىرشە ۇزىلمەس شەر.

اباي ماكىش كۇيىن تانىپ، شەشەسىنە ايتپاق بولعان اشق ويلارىن، بۇنىڭ كوزىنشە ايتپاي - اق قوييىن دەپ ەدى، ماكىش ول ەركىنە قويغان جوق.

— قازاق بالاسى ەمەس، ەتپىتى، وسى جاققان بىردە - ۇبر جان بارماغان جول دەيدى. قايتا ورالىپ امان - ەسەن كەلە مە، جوق پا؟ - دەدى.

بىر كەر جايدى ماكىش ەوزى ايتىپ وتىر. اباي بىرەر شىنى شاي ەششى دە، توقتاپ قالدى. استىڭعى ۇيدەگى باپتىسى اسپازشى پىسىرغان سىتىق سامسانى دا جەگەن جوق. ەتۇن بويى كىتاپتان جازىپ شىققان قاعازىن قايتا الپ، سوعان قاراپ وتىرىپ، شەشەسى مەن ماكىشتىڭ سۇراغان سوزىنە ەندى جاۋاپ ايتتى. ماكىشكە قاراپ وتىرىپ ايتتى:

— ماكىش، اكەڭ وڭاي ساپارعا بارا جاتقان جوق. ەبىراق، تاۋەكەلدى، ەۋمىتتى سەرىك ەت! - دەدى.

اپاسىنىڭ قاتتى قىيىنچىلىق كۆرۈپ، اباي ۇندەمەي، توقتاپ قالدى.

ۋلجان ماكشكە:

— اكەڭ بالام جاسق ەكەن دەپ اتتانباسن! — دەدى.
اباي ۋندەمەي تۇرا بەرپ ەدى، ەسك اشلىدى دا تاكەجان
مەن عابىتخان ەسككە ءجىتى باسپ كەلە بەرپ، قۇنانبايدىڭ
كەلە جاتقانن ءبلدىردى. ۋلجاننان باسقا جاننىڭ ءبارى دە
ورىندارىنان تۇرىپ، كورپەنى، جاستىقتى ۋلكەن ۇستەل
اينالاسىنا باپتاپ سالپ، ازىرلەنىپ قالدى.

قۇنانباي مەن نىزەۋتتى الدا كەلەدى ەكەن. ارتىنان
شۇبىرىپ، قورشاپ كەلە جاتقان كىسى كوپ. ءىراق، قالىڭ
جۇرت الدىڭعى بولمەدە قالدى. ول دا جاساۋلى، ۋلكەن بولمە
ەدى. وندا دا اس ازىرلەنىپ جاتقان. مىنا ۋىگە قۇنانبايمەن
ىلەسە، وسى ءۋىدىڭ يەسى تىنبەك كىردى. قۇنانبايدىڭ كوپ
ۋاقىتتان بەرگى سىلاس قۇداسى دا، دوسى دا ءوزى. قالا بايى
سىپايى، تازا كىنىگەن. وتىرىستا دا جايلىپ وتىرمايدى.
ۋلجانعا ەرسى كورىنگەن ءىر ادەتپەن، بالا شاكرتشە جۇگىنىپ
وتىردى. جوعارى شىق دەگەنگە شىقپاي، ماكششىڭ عانا
جوعارى جاعىنان كەپ جايعاسقان. وندا دا قۇنانبايدىڭ شىنىسىن
ءوزى اپەرىپ، قىزمەت قىپ وتىرۋ ءۇشىن ادەبىي وسى ارانى العان
ەكەن. يمام، حازىرەتتەردى كۇتىپ الاتىن، وزدەرىنشە داعدىلى،
تارىبەلى وتىرىس، كىشىلىك وتىرىسى. ىشان، ءپىردىڭ
الدىنداى مۇرىتتەر بەينەسىندەي.

قۇنانباي ۋلجان جانىنا وتىردى دا ماكش پەن ابایدىڭ
جۇزدەرىنە قارادى. ءۋى - ءشىنىڭ قاباعىن ءارقاشان سەرگەك،
تانىشىش كوزبەن بولجاي قارايتىن ادەتى ەدى. بۇل جولى بالالارىن
اسىرەسە بارلاعانداي.

قۇنانبايدىڭ ءوز ءتۈسى بۇل كەزدە كارىلىكتىڭ العاشقى
نىزارىنا اتىق ىلىنگەنىدەي، كەشەڭدەپ كەپ اعارا باستاعان
ساقال - شاشى جەتپىسكە ءىلىنىپ بولعانشا بۇرىل عانا بوپ

كەلىپ ەدى. قازىر اعى دەندەپتى. بەت، ماڭدايندا اجىمى ترەڭدەگەن. ءىراق، بويى ءالى سۇڭقاق، ءالى ەتىنەن ارىلعان جوق. جۇرىستە، وترىستا قۇنانباي ءالى ءتىپ - تىك.

قازىرگى بەت اجارىندا قوبالجۇ دا جوق. ءوز وىپىن ءوزى قىناپ، الاڭ ەتكەن كىسى ەمەس. ماكىشتىڭ ەكى كوزى قىزارىپ، ءوڭى قۇقىل تارتقاننى كوردى دە، جىلاعاننى ءىلدى. الدىڭعى بولمەدەن جاڭا كىرىپ، بىرتىندەپ كەلىپ ۇستەل جانىنا وترىپ جاتقان جاقىندار بىشىندە تاكەجان، وسپان، جاقىپ، مايىاسار، عابىتخان بار ەدى.

بۇل جولعا قۇنانباي ءىر جىل بۇرىن بەكىنگەن بولاتىن. بەكىنۋەن بىرگە بىلىتىرى كوكتەمنەن بەرى قاراي، جاز بويى، كۇز، سوعىم كەزدەرى بولسىن، بارىندە قايتا - قايتا مال ساتقىزىپ، اقشا جىپىپ ازىرلەنىپ كەلگەن.

ءسويتىپ، پۇل - ۋايىم ەمەس. قىيىن ساپار ۋايىم بولسا، ول - كارىلىكتىڭ تاقاۋلىعى، قايرات قايتقاندىعى. سونى اسىرەسە كوپ ويلاپ، قۇنانباي وسى جولعا ءوزى باراتىن نيەتتى نىزىقتىعا دا نيەت ەتىپ، ونى قاسىنا جولداس ەتكەن. ول كوپتەن بەرگى سەنىمدى سەرىگى بولاتىن. جول كىيىمىن وسى قالادا ماكىشكە سۇ جاڭا قىپ تىككىزىپ كىيىنگەن نىزىقتى قازىر دە قۇنانبايدىڭ ءدال ءوز قاسىندا وترعانى سول. جاسى قىرىقتى جارتىلاپ اسىپ بارا جاتقان نىزىقتى ءالى كۇنگە جىيرما بەستەگى جىگىت كۇيىندە شىراق، قايراتتى، سەرگەك بولاتىن.

تىستان كەلگەن سول قۇنانباي از ۋاقىت ۇندەمەي وترىپ، شاي ءىشىپ، بىتىق سامسا جەپ، توڭازىعان ەت جەپ، توعايىپ الدى.

داستارقان باسىنا وترماسا دا، بۇل ۇيگە كىرىپ قۇنانبايدىڭ جۇرەر الدىندا قاسىندا وترىپ قالغىسى كەلگەن جاقىندار بىرتىندەپ كىرە ءتۇسىپ، كۈبەيىپ كەلە جاتىر. جۇرەر

اقتا ءۇي - ءىشى، بالا - شاعاغا وڭاشاراق ايتپاق ءبىر ءسوزىن قۇنانباي وسى بولمەدە، وسى ۇستەل باسندا ايتارمىن دەپ ەدى. ەندى از بوگەلسە جۇرت تاعى كەرنەپ كەتەتىن سياقتى. ماكىشكە تاعى ءبىر رەت كوز تاستاپ، ويلانا ءتۈستى دە، قۇنانباي ءۇن قاتتى:

— ەي، مەنىڭ بالالارىم، دوس - جارىم، ءنى - تۇعانىم! — دەپ ويلى، سالقىن كوزبەن اينالا جۇرتتى شولپ ءوتتى. ءۇي - ءىشى جىم - جىرت، شاي دا قۇيىلماي توقتاپ قالعان ەدى. قۇنانباي كەۋدەسىن كوتەرگىكەرەپ، قارسى الدىنا جالعىز كوزىن سالماقپەن قاداي وتىرىپ، سويلەپ كەتتى:

— سەندەر مەنى وسى ساپارغا قىمايتىن سياقتاناسىڭدار. «قارتايىعان شاعىندا قايدا شىرقاپ بارادى، قايتا ورالىپ كورمەيمىز - اۋ. كەتكەنى - اۋ!» دەپ ەسىركەپ قاراسىڭدار! وسىلارنىڭ مىناۋ جولغا مەنى قىماۋ ەمەس، ماعان وسى جولدى قىماۋ بولادى. وت باسندا نەمەرەگە، اس باسندا كەلىنگە، مال باسندا مالشعا: «ءاي، ءوي» دەپ وتىرىپ ولەتىن بايىي شال بوپ وتسەم، نە مۇراتقا جەتەر ەم؟ بۇل ساپار مەنىڭ ەندىگى قالعان تىرلىگىمنىڭ مۇراتى. بارىڭە ايتار ءبىر ءوتىنىشىم، وسى جولدا، اق بۇيرىقتى اجال ساعاتىم جەتىپ قازا تاپقانم ەستىلەر بولسا، سول شاقىتا دا بىردە ءبىرىڭ مەنى ايىپ، مۇسىركەپ: «اتتەڭ وكىنىپ ءولدى - اۋ، ارماندا كەتتى - اۋ» دەپ ەسكە الما. ولارىڭ ماعان دوستىق ەمەس. سەندەر ۇزاق جاسار جاستىقتى مەن دە ارمانسىز جالدىن قۇشىپ، جاساپ وتكەم. ءالى سەندەر الدا تاتار بالدى دا، ءزاردى دە تاتىپ وتكەم. از با، كوپ پە، بۇيرىقتى كۈندەردى تۇس بوپ، باۋىرلاس بوپ بىرگە كەشتىك. سول ماعان قاناعات. ءۇبىرلى - ءشۇبىرلى بوپ تىرىشلىك كەشىپ جۇرگەنمەن ءارقايسىمىزدىڭ ءولم قازامىز ءوز بەتىمەن، وقشاۋ كەلدەدى، توبىڭنان، شوعىرىڭنان ايسرا

كەلەدى. ول كەلگەن سولڭ قاي جەردە كەلگەننىڭ، قاي ساتتە كەلگەننىڭ نە تاڭداۋ بار؟ قۇس شاتتى ەڭ سوڭغى مەكەنى ەتكەن كارى ارقاردىڭ كەلتە سوقپاعىنداي از تىرلىگىم قالدى. مەنىڭ ەندىگى قىسقا جولما سەندەر دە كەشىرىم ەتىڭدەر. جىلاماستان - سىقتاماستان اتتاندىرىڭدار! ايتپاعىم وسى. ال ەندى، ەبىزدى اتتاندىرۋدىڭ قامىنا كىرىسىڭدەر! - دەدى.

نەزۇتتىغا قاراپ، قامىڭا كىرىس دەگەندەي بەلگى ەتتى. ول ورنىنان تۇرا بەرگەندە تاكەجان، عايىتجان، وسپان سياقتى جاستىڭ ەبارى بىلەسە تۇردى. اباي دا اكە قاسىنان تۇرۇعا ئىچىلىنىپ ەدى، قۇنانباي بۇنى تىزەسىنەن الاقانمەن اقىرىن باستى دا:

- جا، تاپقاننىڭ مەن تانىغاننىڭدى سەن ەمالىم ەتتى، بالام! - دەدى.

اباي قالتاسىنان سىيامەن جازىلعان ەبىر تالاي مول قاعازدى شىعارىپ، نەزۇتتىغا كوز سالىپ:

- مەنىڭ تاپقانم ەبارى وسى قاعازدا. نەزۇتتى اعا، وسىنى جاننىڭدا ساقتاغايىسىڭ! - دەدى.

اباي نەزۇتتىغا وسى قاعازىن بەرىپ جاتقاندا، قۇنانباي جولداعى ۇلكەن شاھارلاردىڭ اتىن تاعى ەبىر رەت قايتا سۇرادى. اباي قازاق دالاسىنداى قۇم، ەشولدى، قارقارالدىن قوسىلاتىن ەوندىرباي قالىپنىڭ ەوزى بىلەدى دەپ، جولدنىڭ بەر جاعىن ەسوز قىلعان جوق. تاشكەنگە شەيىن قازاق شىمەن بارىسادى. ونان ارعى قالالاردان انىقتاپ اتاپ، كوپ قايرىپ ايتىپ بەرگەنى - سامارقان، ەمارۋ، مەشھەد، اسفاحان، ابادان ەدى. وسىدان ارى جول نە ارابىستاننىڭ ساحاراسىمەن وتپەك. بولماسا ەتپتى ەجايىلىسى، كەمەمەن اينالىپ ەجۇرىپ وتىرىپ، مەكەنىڭ ەوز تۇسىنان اپارىپ تۇسىرمەك. قىسقاشى بۇل جەردىڭ ەڭ توتەسىن اتاعاندا، كوپ كىتاپتان اباي بايلاعان جول سورابى وسى ەدى.

اكەسىنە كۈنبە - كۈن وقىپ بىلگەن دەرەگىن بۈگىن عانا مەس،
بۇدان بۇرىن دا ايتقان - دى. جولداغى ەلدەردىڭ وزگەشە
تىرلىكتەرىن، جاعراپىيالىق جاعدايلارن، كاسىپ، شارۋا
سالتتارىن كوپ - كوپ اڭگىمەلەگەن بولاتىن.

قارقارالدىن قۇنانبايدىڭ وسى ساپارىنا بىرگە ەرمەككە
سەرت ەتكەن ۋەندىرباي قالپە قوسىلماق ەدى. قازىر
جۇرگىنشىلەر ەرتىستەن شالقايىپ، قازاق ساحاراسىنىڭ قالىڭ
ورتاسىنا قاراي تارتىپاقشى. كەينىڭى جولدا بۇلار مەنەتن كولىك
نەشە الۋان بوپ اۋسا بەرەر، ەبراق ەدال سەمەيدەن قارقارالعا
شەين اربامەن جايلىراق بوپ ەجۇرپ بارۋدى تىنبەك اسىرەسە
قاتتى ەماسلىحات ەتكەن.

قۇنانباي مەن نىزۇتتى مەنەتن كەڭ كۈيمە تىنبەكتىڭ
ۈلكەن قوراسىندا جەڭۋلى تۇر. قىستاي سۈلمەن شىققان، قازىر
ەشىن تارتىپ توق جاراعان، قالىڭ ساۋىرلى قان جىرەن اتنىڭ
تىروپكاسى، دوغانى سىلكىنىپ، ەۋنى ەمۇندىر جەز قوڭىراۋدى
شىلدىراتا ەتۈسىپ، اۋىزدىعىن شىناپ، ەجىسى - ەجىسى
پىسىقىرىنىپ قويادى.

ازىقتار، كورپە - جاستىقتار، الەنەشە قابات جازعى -
قىسقى كىيىمدەر بولسىن، بارلىعى دا كۈيمەگە تۈگەل سالىنىپ
بولعان - دى. قارقارالعا شەين قۇنانبايدى وسى كۈيمەمەن
شعارىپ سالتىن مىرزاقان كوشىر ورنىنا وتىرعالى ەبىرتالاي
ۋاقىت بولدى.

سونىمەن كوكتەم كۈنىنىڭ تۈسكە جاقىنداعان شامىندا،
ەكى قابات ەۋيدىڭ بارلىق استىڭعى، ۇستىڭى بولمەلەرىنەن
قالىڭ جۇرت اقتارىلىپ شىعا باستادى. كوپشىلىڭى قىر كىيىمىن
كىگەن ەل ادامدارى. ەبراق، سولارمەن قاتار، قالانىڭ
ساۋداگەر، شاكىرتتەرى، قالپە - حازدەتتەر سىياقتى قوناقتارى
دا كوپ. بۇلارعا قۇنانباي تىنبەكتىڭ قولىمەن ساداقا بەرگىزىپ،

بارىنىڭ تەڭىس فاتىقاسىن العان. بۇل رەڭدى قوناقتار اسقا تويىپ، قالتاسىنا دا رىزا بولپ، جىميا كۈلىسىپ، كوڭىلدەنە جەگەن ەدى.

ەندى توپتىڭ الدىندا قۇنانباي ءوزى بوپ ارباعا قاراي كەلە جاتقاندا، بۇل مىنەتتىن كۈيمەنىڭ كۈلەڭكەسىندە وتىرعان ءبىر ەكى ادام ورنىنان تۇرىپ، قۇنانبايعا قارسى ءجۇردى. الستان سالەم بەرىپ قۇنانبايدىڭ الدىنا قاراپ كەلگەن بۇل ەكەۋدىڭ بىرەۋى — ساقالىنا بۇرىل كىرگەن داركەمباي. قاسىنداعىسى — جىرتىق شاپاندى، جۇدەۋ ءجۇزدى، جالاڭياق، ايعىن قالىڭ كۇس باسقان، 10 - 11 جاسار بالا ەدى. داركەمباي تاقاپ كەلىپ، قۇنانبايعا «جول بولسىن» ايتىپ، سوعان ىلەسە، جىلدەم سويلەپ كەتتى.

— قۇنەكە، اللى ساپىرعا بەت الپ، قۇداي جولنا كەتپ بارادى ەكەنسىز. ول دا مۇساپىرلىك ساپار دەيدى عوي. كەتەرىڭدە بۇنداعى ءبىر شىن مۇساپىردىڭ ارىزىن تىڭداپ كەتسەڭ دەپ توسىپ وتىرىپ ەك. مىنا بالانىڭ ارىزى بار. «قۇداي ءۇشىن ايتىپ بەر» دەپ مەنى ەرتىپ اكەلدى! — دەدى. قۇنانباي قاباعىن ءتويىپ، تەكسىنە قارادى دا، جۇرىسىنە بوگەلىپ قالدى.

— مەن دۇنيە سوزىنەن اۋلاق كەتپ بارا جاتقان جانمىن. ارىزىڭ بولسا، مەنىڭ وزگەگە ايتپاۋشى مەڭ؟ — دەگەن ەدى. — وزگەگە مەس، وزىڭە ايتىلاتىن ارىز ەدى، قۇنەكە. — مەنىڭ باسىمدا ءسوزى بار نە عىلعان بالا بۇل؟ — ءسوزى ءوز باسىڭدا بولعان سولڭ كەلىپ تۇرمىز. قۇنانباي اينالاداعى توپتان، اسىرەسە قالانىڭ ساۋداگەرلەرى، مولداسى، قالىپەسىنەن قىمىسىنىپ قالدى. كوزىن ءبىر رەت قىرىن تاستاپ ەدى، جۇرت تەڭىس اڭىرىپ، داعدارىپ قالىپتى. مايباسار داركەمبايدى ەندى تانىپ، ونى

قۇنانبايدىڭ جولىنان قاقپالاپ اكەتپەك بولدى.

— داركەمبايمىسىڭ؟! «ارنىم» دەپ، اتتانغالى تۇرغان كىسىگە نە دەپ ورالىپ تۇرسىڭ سەن؟ تۇرساڭشى بىلاي! — دەدى. سوڭغى سوزدەرىن كۇبىرلەپ ايتسا دا، زىلمەن تاستادى. «بىراق، داركەمباي ودان بىسىقان جوق. ەندى ءۇنسن قاتايىڭقىراپ، مىنا توپتان قۇنانباي مەن مايباساردىڭ قىسىلىپ تۇرغانىن بايقاپ، ادەيى داۋرىغا سويلەدى.

— بۇل بالانىڭ ارنى — مىڭدا ءبىر قارىپ — قاسەردىڭ اراسىندا، ءوزىڭ قۇلاق سالاتىن ءسوز. قۇداي جولىنا باراردا، ادەيى قۇلاق سالاتىن ءسوز.

— بۇ نە قىلغان بالا؟ ارنى نە؟ ايتشى شاپشاڭ! — دەپ قۇنانباي ءالى دە تۇيىلگەن قاباقپەن ەندى نزالى ءۇن قاتتى.

— بالا باياعى بۇرساق قوداردىڭ نەمەرە ءنىسى. بۇل كوگادايىڭ بالاسى. سونادا قودار ولگەندە، جالعز ءنىسى كوگاداي سىبىندا جالدا ءجۇرىپ، جىراقتا قالعان. ءوزى ءومىر بويى شالاجانسار، اۋرۇ ادام ەدى. التى جىل بولدى، كوگاداي دا ءولدى. سونىمەن قوداردان جالعز قالعان ۇرپاق وسى مىناۋ جەتىم بالا دارمەن! — دەپ داركەمباي بالانى تانىتتى.

بەتىنە بوزىلدانىپ تۇگى شىققان، ءجۇزى جۇدەۋ، شەكەسىندە كوك تامىرى بىلىنگەن، سۇپەكتەرى ادرايعان بالا تۇر. ءبىر كوزىن كىر شۇپەرەكپەن تاڭىپ اپتى. دارمەن كوزىنىڭ جاسىن زورعا تىيىپ، يەگى دىرىلدەي ءتۇسىپ، قۇنانبايدىڭ جۇزىنە جاڭا قارادى. قۇنانباي بۇنى دا وقتاي اتىپ تۇر ەكەن.

— نەسى بار ەدى بۇل بالانىڭ مەندە؟

— يەسى جوق ەدى، قۇنەكە؟ — دەپ داركەمباي قۇنانباي كوزىنە وتكىر كوزىن قاداىپ، سىنىشداي باقتى.

— ايت ەندەشە بۇنىڭ مەندەگى ءسوزىن. ءجۇر بىلاي! —